

Проектот „Скопје 2014“ и неговите ефекти врз перцепцијата на граѓаните на Скопје за македонскиот идентитет

Истражувачки тим:

Д-р Катерина Колозова, главен истражувач

Д-р Калина Лечевска, истражувач

М-р Викторија Боровска, истражувач

М-р Ана Блажева, истражувач

Дата на објавување: 30.06.2013

Резиме

Поаѓајќи од претпоставката дека преку создавање симболизам со различни историски референци и естетика а во облик материјална култура (споменици и архитектура), културниот проект „Скопје 2014“ има намера да ја афирмира, зајакне и осигура историската вистина за македонскиот идентитет како единствена вистина, истражувањето имаше за цел да обезбеди увид во успехот на Проектот во однос на сопствените амбиции. Неговиот успех може да се измери преку индикаторите кои ја рефлектираат перцепцијата на скопјаните што се идентификуваат како „етнички Македонци“ во однос на намерите на Проектот да ја отслика вистината за етничкиот идентитет, да учествува во „зачувувањето на културното наследство“¹ и да ја промовира историската вистина за македонскиот национален и етнички идентитет. Истражувачкиот тим поаѓа од претпоставката дека секој идентитет е форма на наратив, начин на перцепција и не е „суштина сама по себе.“ Затоа, целта на студијата е да го спореди наративот на Државата со наративот на граѓаните на Скопје за македонскиот идентитет и да открие дали едниот соодветствува со другиот. Со централната поставеност на спомениците на Александар Велики и неговиот татко Филип Втори, очигледно е дека Проектот има намера да пренесе вистина за непрекинат историски континуитет на македонската себност. Тоа го прави од Антиката преку словенскиот средновековен период, македонската национална борба против Отоманската империја на почетокот на 20 век сè до периодот на создавање независна држава. Земајќи ги предвид референците од Антиката и претпоставката за непрекинат историски континуитет и нивната неистраженост од страна на академската сцена во земјата- со чест на некои исклучоци² - во истражувањето беше вклучена академската сцена преку анонимни интервјуа и затворени панел дискусии со научни соработници и креатори на јавното мислење. Тие ги дискутираа резултатите од фокус групите со обичните граѓани, кои ја доловуваа перцепцијата за идентитетскиот наратив кој Проектот претендира да го претстави како национална историска вистина и како жителите на Скопје го доживуваат тоа.

Истражувањето покажува недвосмислена разлика меѓу перцепцијата на обичниот народ за „вистинскиот македонски идентитет“ и онаа која ја промовира Државата. Исто така, го открива фактот дека научниците, кога се прашани анонимно, ја застапуваат тезата за конструираноста на национален идентитет, покажуваат фундаментално неверување во историскиот примордијализам и не наоѓаат начин да го оправдаат Проектот кога се соочени со наодите за перцепцијата на граѓаните во однос на идентитетската вистина. Сите научни експерти како и обичните граѓани кои учествуваа во истражувањето побараа и им беше гарантирана апсолутна анонимност. Стравот јавно да расправаат на оваа тема беше отворено искажан од речиси сите испитаници.

Наодите од истражувањето ќе им ги претставиме на институциите кои најмногу се вложија во промоцијата и реализацијата на Проектот како Министерството за култура, Министерството за надворешни работи (откако влијае на ЕУ интеграциските процеси и односи со соседните земји)³, но исто така и на научната сцена во земјата која тивко ги оправдува историските и идентитетските намери на Проектот и, конечно, на оние претставници на меѓународната заедница кои се занимаваат во „сензитивните“ аспекти на идентитетскиот прашање во контекст на проблемот со името со Грција.

Почетокот на Проектот „Скопје 2014“ се надоврза на серијата разочарувања од НАТО и Европската унија кои упатуваа на неодредено одложување на влезот во двете организации како резултат на проблемот со името помеѓу Грција и Македонија, и покрај тоа што земјата е кандидат за членка на ЕУ уште од 2005 година. Националната фрустрација кулминираше со Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година. По спроведеното квалитативното истражување, на кое се темели оваа студија, наше тврдење е дека, ако „Скопје 2014“ има за цел да го „излечи повреденото его“ на Македонците, Проектот не успева во оваа намера бидејќи увезува туѓа културна парадигма која го продлабочува чувството на надворешно наметната негација во поглед на она што интимно се доживува како вистина за македонскиот идентитет (изразено од страна на граѓаните на Скопје кои учествуваа во ова истражување).

Од почетокот на Проектот „Скопје 2014“ во 2010 година сè до април 2013 година, беа подигнати вкупно 35 објекти во претежно неокласицистички стил и стил близу до барокот (згради, скулптури и споменици). Со одлука и финансиска потпора од Министерството за култура некои од спомениците (вклучувајќи го „Воинот на коњ“ кој го претставува Александар Велики) беа изградени по иницијатива на Општината „Центар“ (со пари обезбедени од Владата), додека Владата се појавува како инвеститор на новите монументални градби како Министерството за надворешни работи, Уставниот суд, барокната фасада на Владата и други. Овие бројки беа претставени на прес-конференција одржана на 22 април 2013 година од страна на министерката за култура, г-ѓа Елизабета Канческа Милевска која воедно информираше дека до тој миг за Проектот се потрошени 207.872.492 евра.⁴

Позадина

Проектот „Скопје 2014“ е културно-историски проект кој има за цел да го афирмира националниот идентитет доживеан како загрозен. Перцепцијата на загрозеност произлегува од лишувањето на Република Македонија од правото да го користи името „Македонија“ како идентификација на земјата, наметнато од Советот за безбедност на Обединетите нации во 1993 година,⁵ по што следеше и „Времениот договор помеѓу Хеленската Република и Поранешната Југословенска Република Македонија,“ усвоен на 13 септември 1995 година. Од усвојувањето на Резолуцијата 817 на Советот за безбедност на Обединетите нации, институциите и внатрешните организации на Европската унија (како Советот на Европа) ѝ се обраќаат на државата под нејзиното привремено име „Поранешна Југословенска Република Македонија“. По 18 години преговори помеѓу Македонија и Грција, сè уште не е пронајдено решение за името а во меѓувреме „Поранешна Југословенска Република Македонија“ стана меѓународно користена референца. Спротивно на одредбата во член 11 од Времениот договор според која Грција не смее да ги блокира интеграциските процеси на Македонија во меѓународни организации сè додека траат преговорите за името и дека може и треба да влезе во меѓународни тела под името „Поранешна Југословенска Република Македонија,“ Грција практично стави вето на пристапот на Македонија во НАТО на Самитот на Алијансата во Букурешт на 3 април 2008 година.⁶ Официјалната декларација по Самитот гласи: „Затоа се согласивме дека поканата на Поранешната Југословенска Република Македонија ќе биде одложена сè додека не се пронајде заеднички прифатливо решение за проблемот со името.“⁷ После ова, можеше да се забележи зголемена фрустрација и револт во јавноста на земјата.⁸ Решението на проблемот со името беше додадено како „деветти бенчмарк“

кој земјата мора да го оствари за да може да започне со преговори за пристапување. Македонија е земја кандидат за членство во ЕУ уште од 17 декември 2005 година, и тоа под привременото име „Поранешна Југословенска Република Македонија.“ И покрај позитивните извештаи и препораки на Комисијата за почеток на преговорите, Европскиот совет сè уште нема донесено одлука да се започне со процесот на преговори. Независно од позитивниот извештај на г-дин Ричард Ховит, известувачот за Македонија во Европскиот парламент, претставен на седницата на Европскиот парламент одржана на 22 мај 2013 година и независно од препораката на Парламентот до Европскиот совет да се започнат преговорите со земјата, прашањето за пристапувањето на Македонија кон ЕУ не се ни појави во официјалната агенда на состанокот на Советот кој се одржа од 27 до 28 јуни 2013 година.⁹

Инсистирањето македонската античка историја да биде вградена во современиот македонски идентитет, изгледа како очигледен одговор на фрустрацијата која кулминираше со НАТО Самитот во Букурешт во 2008 година како и од експлицитното барање на Европскиот совет да се реши проблемот со името како услов за официјален почеток на преговорите за пристапување. „Скопје 2014“ беше најавен на прес-конференција, организирана од скопската Општина „Центар“ на 4 февруари 2010 година, преку заедничка презентација на тогашниот градоначалник на „Центар“, г-дин Владимир Тодоровиќ, и министерката за култура, г-ѓа Елизабета Канческа Милевска.¹⁰

Позадина на проблемот и главен методолошки пристап

Комплексноста на проектот „Скопје 2014“ кој вклучува естетски и културни процеси, потпомогнати со академска легитимизација, а има за цел да соопшти вистина - или да ја соопшти „Вистината“ - за македонскиот идентитет, изискува анализа од повеќе аспекти и квалитативно истражување. Главните истражувачки алатки кои ги употребивме спаѓаат во областа на етнографските и антрополошките студии додека интерпретацијата претставува културна и политичка анализа на повеќеслојниот предмет на истражување. Врз база на податоците на културно-политичките процеси кои се отелотворени во проектот „Скопје 2014“ и нивното толкување, ќе бидат предложени механизми на политики кои ќе одговорат на ефектите врз домашната и меѓународната политика, интер-етничките и ЕУ интеграциските процеси што овој проект ги предизвикува.

Претежнувањето на антрополошките и етнографските истражувачки алатки како и акцентот врз културно-политичката анализа не ги диктира само природата на истражувачкиот проблем, туку и нашата увереност дека структурата нација-држава и нејзиниот институционален систем се потпираат на „културниот капитал“ (Bourdieu). Второво е општествена структура и процес во кој и „елитата“ и „обичниот народ“ учествуваат подеднакво. Тој не го вклучува само официјалниот културен профил кој нацијата сака меѓународно да го претстави туку и тоа што секојдневната култура го разменува преку кодови на „културна интимност“ (Herzfeld), кои се главните средства за идентификација на себеси и другите како припадници на истиот колектив. Културната интимност се однесува на културата и нејзините симболи со кои луѓето непосредно се идентификуваат како со нешто блиско, а не на лицето на колективот што би сакале да им го покажеме на странците. Повторно, секојдневната култура и нејзините кодови на интимност се тоа што државните институции треба соодветно да го мобилизираат во создавањето и консолидирањето на официјалниот национален наратив.¹¹

Главни истражувачки прашања

„Срамната“ (и интимна) страна на националното чувство за себност и неговите симболи се „прочистени“ со тоа што им се доделува функционална позиција во чистиот наратив на меѓународно претставителното „јас.“¹² Со други зборови, *секојдневната култура мора да биде повикана и мобилизирана* - или вградена - во официјалниот национален наратив со цел да овозможи одобрување или идентификација од колективот што наводно го претставува. Така, општите истражувачки прашања во анализата на повеќе нивоа се следниве:

- Дали „Скопје 2014,“ како културен проект на јакнење на нацијата кој воведува „вистина,“ за националното „јас,“ оперира со постоечките кодови на културната интимност, односно со секојдневната култура и нематеријалното културно наследство? („Вистината“ за која станува збор не е само историска туку и естетска или цивилизациска бидејќи стиловите на квази-барок и неокласицизам се единствените стилови допуштени во рамки на проектот).
- Кои се ефектите на естетско-културниот, академски проект и проект на јакнење на нацијата „Скопје 2014“ врз перцепцијата на граѓаните за националниот идентитет? Имено, постојат ли промени во поглед на доживувањето и начините на идентификација со националното себство споредено со периодот од пред почетокот на проектот?
- Дали постои совпаѓање помеѓу историската вистина и вистината за националното потекло што ги застапува официјалниот наратив и начинот на кој овие наративи се прифаќаат во секојдневната култура? Ако постојат отстапувања помеѓу официјалниот наратив и секојдневниот дискурс и културно кодирање, кои се тие?
- Во случај на гарантирана анонимност, дали експертите и научниците од соодветните области (студии на културата, антропологија, историја, етнологија) ќе тврдат дека „националната поетика“ изготвена од институциите на државата треба да настојува на својата агенда независно од перцепцијата на населението?
- Дали проектот „Скопје 2014“го одразува преовладувачкото доживување или перцепција за националниот идентитет присутно кај просечниот граѓанин на Скопје или воведува културни кодови кои интимно се доживевани како туѓи во поглед на македонскиот идентитет?
- Дали Проектот, како реакција на серија разочарувања во однос на интеграциите во НАТО и ЕУ, претставува ефикасен облик на заштита на „националното достоинство“ со своето афирмирање и утврдување на македонскиот национален идентитет?

Опис на истражувачкиот процес и неговите податоци

Фазата на квалитативното истражување ги содржеше следните комбинации на методи: фокус групи, интервјуа и затворени експертски фокус групи. Вкупно 56 луѓе учествуваа во овие три форми на квалитативна истражувачка фаза на сеопфатната студија, која во подоцнежната фаза ќе спроведе и квантитативно истражување преку анкета на репрезентативен примерок од 1400 испитаници. Според податоците од неодамнешното истражување на Брима Галуп Скопје кои покажуваат дека мнозинството Македонци не го одобрува Проектот,¹³ нашето планирано квантитативно истражување ќе се потруди да ги открие причините за ова неодобрување кои може да се движат од причини поврзани со идентитетот до економски.

I. Фокус групи

1.1. Беа одржани четири фокус групи кои опфатија вкупно 40 испитаници. Групите формираа репрезентативен примерок на општеството во однос на: степенот на образование, социјален статус, пол, возраст, политичка и етничка припадност. Една од фокус групите беше одржана само со претставници на етничките малцинства која овозможи увид во совпаѓањата и разидувањата меѓу Македонците и останатите етнички групи во перцепцијата на македонскиот идентитет, како и ефектите на „Скопје 2014“ врз него.

1.2. Прашалник

За потребите на истражувањето, беше составен прашалник кој одговара на сите нивоа на образование, социјален статус, возраст и род (пол). Прашањата можеа да се одговараат од лично искуство, лична перцепција и не бараа никакво академско познавање на историја или политика. Чувството за историјата која е вградена во етничкиот/националниот идентитет - и која ја вградивме во прашалникот - е онаа која се пројавува во секојдневната култура. Под помот секојдневна култура, ја подразбираме неформалната усна интеракција помеѓу поединци и групи, и специфичните форми на размена и трансфигурација на големите наративи на потеклото и вистината за колективниот идентитет.

Методолошки, оваа позиција соодветствува на пристапот на историските и културолошките студии на историјата на секојдневниот живот (Alf Lüdtke; Paul Vayne)¹⁴.

Во контекст на современото општество, тоа што е посредувано меѓу секојдневната неформална интеракција (која може да биде и преку било кој медиум за комуникација) секако ги содржи ефектите на институциите и мејнстрим медиумите (вклучувајќи го и интернетот).

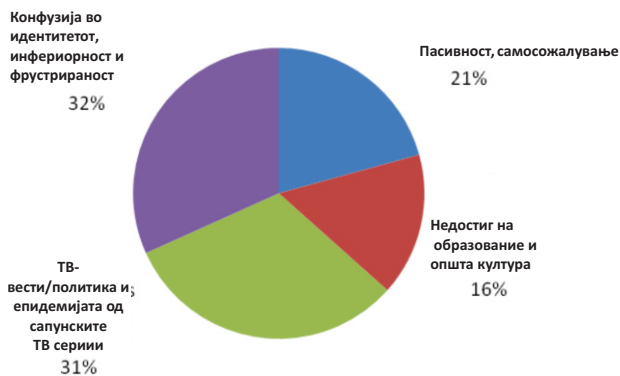
I.3. Главни наоди

- Постои видлива хомогеност (но не апсолутна: точните податоци се наведени подолу) меѓу испитаниците за главните прашања како: „кои елементи на културата ги разбирате како карактеристични за македонскиот идентитет“, „кој историски период го гледате како дефинирачки за националниот идентитет“ и сл.

- Чувството на „културен срам“ е доминантно: „инфериорност“, „слабост“, „идентитетска недефинираност“, „недостиг на самоувереност и самопочит“, „недоволно образование“ и „висока свест“ (под кое се подразбира припадност кон она што вообичаено се смета за европска вредност). Сите овие карактеристики не се наведени само како срамни кои би сакале да ги сокријат туку и како „дефинирачки“ за македонскиот идентитет. Интересно е да се забележи дека и фокус групата составена од етничките малцинства ги искажа истите перцепции. Затоа аспектот на културната интимност кој создава срам е „вкоренет во националниот идентитет.“ Подолу се наоѓа табела која ги илустрира овие податоци.

- Пасивност, самосожалување 21%
- Конфузија во идентитетот, инфериорност и фрустрираност 32%
- ТВ-вести/политика и епидемијата од сапунските ТВ серии 31%
- Недостиг на образование и општа култура 16%

Културен срам

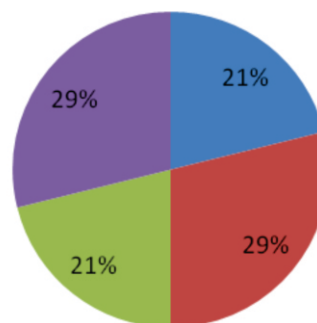
Што се однесува до мобилизацијата на секојдневната култура и нејзините „кодови на културна интимност,“ податоците покажуваат потполно дефокусирање на проектот „Скопје 2014“ од она што е препознаено како кодови на културна интимност што се сметаат за неспорни карактеристики на македонската култура вградени во нејзиното културно наследство. Дефинирачките и најценетите обележја на македонската култура, според она што беше заеднички впечаток на испитаниците, припаѓаат на нематеријалната култура: народната музика и ора, храната, јазикот и традиционалниот животен стил базиран на православните христијански вредности. Значајно е да се напомене дека немаше исклучок меѓу испитаниците по ова прашање. Дури и припадниците на етничките малцинства го делат истото мислење. Интересно да се забележи е тоа дека кодовите кои се идентификуваат како дефинирачки за културата се традиционални, односно повеќе се навраќаат кон историјата отколку кон современото и урбаното.

На прашањето „Кои елементи на културата ви предизвикуваат чувство на припадност кон македонскиот идентитет“ ги добивме следниве одговори:

- Јазикот 29%
- Фолклорот и обичаите 29%
- Музиката 21%
- Храната 21%

Кодови на културна интимност

■ Храната ■ Фолклорот и обичаите ■ Музиката ■ Јазикот

Групите на етничките малцинства ги идентификуваа следниве елементи на културата како репрезентативни на македонскиот идентитет:

- Храната 40%
- Музиката 40%
- Јазикот 20%

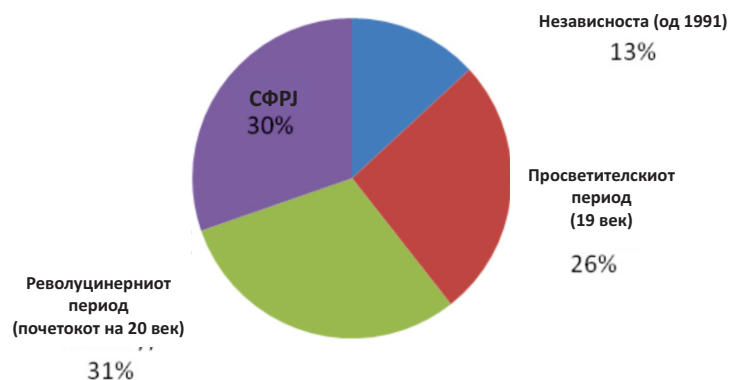

Во однос на историските периоди кои го дефинираат македонскиот идентитет, испитаниците ги потенцираа како најзначајни следниве периоди: комитскиот, просветителскиот и оној на партизаните. Учесниците во фокус групите искажаа индиферентност или чувство на отпор кон античкиот период. Чувството на индиферентност беше присутно дури и кај оние кои немаат ништо против или сосема ја поддржуваат статуата на Александар Велики на плоштадот во Скопје.

Кој историски период го гледате како дефинирачки во националниот идентитет?

- Независноста (од 1991) 13%
- Просветителскиот период (19 век) 26%
- Революционерниот период (почетокот на 20 век) 31%
- СФРЈ 30%

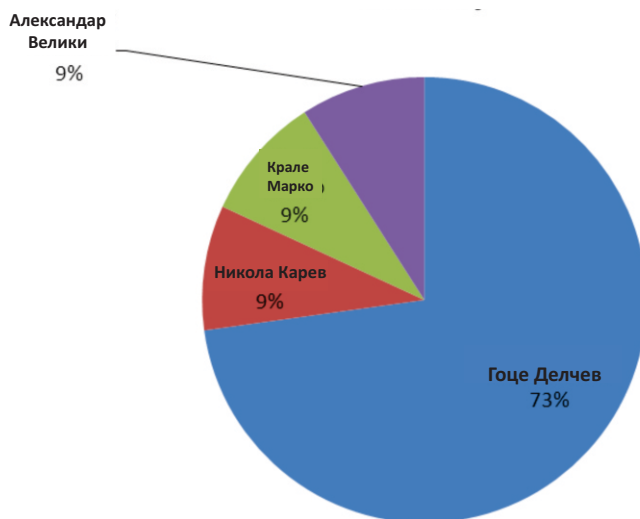
Кој историски период го гледате како дефинирачки во националниот идентитет?

Како најзначајна историска фигура, испитаниците го наведоа Гоце Делчев (борец на ВМРО на почетокот од 20 век). Никола Карев (исто револуционер на ВМРО), Крале Марко (средновековен митски лик) и Александар Велики се исто така спомнати (секој од овие тројца, од страна на само еден учесник во фокус групите).

Најзначајната историска фигура во градењето на македонскиот национален идентитет

Карактерите од усното литературно наследство кои, според испитаниците, го обележуваат македонскиот менталитет се: Итар Пејо (митски итрец од Отоманскиот период, лик кој се појавува и во фолклорот на соседните словенски нации) и Крале Марко (исто митски лик кој е претставен во херојската епска поезија, кои го делат и другите словенски нации од Југоисточна Европа).

- Македонски народни приказни 21%
- Крале Марко 13%
- Партизанскиот период во Втората светска војна 13%
- Итар Пејо 13%
- Други (печалбарски, патриотски) 8%

- Во поглед на прашањата за градбите и архитектонските проекти, не постоеше таква хомогеност во одговорите на испитаниците како за претходните прашања. Поголемиот број од нив воопшто не ги одобрува (67%) додека одреден процент ги одобрува со резервираност (16%) предизвикана, во најголема мера, од следниве фактори: нивната многубројност, нивниот стил, потрошените пари и, конечно, како најзначајно што ја отсликува културната интимност - маргинализацијата на многу позначајни историски периоди и фигури за сметка на Антиката.

III. Интервјуа со универзитетски професори и активисти на НВО

Во рамки на проектот беа одржани интервјуа со универзитетски професори, научници и активисти на НВО со цел да се потврдат или проблематизираат податоците од фокус групите. Сите десетмина интервјуирани не покажаа никакво изненадување во однос на податоците. Доминантниот став меѓу нив беше дека националниот идентитет е дискурзивен конструкт или политички конструкт кадешто културниот идентитет е вкоренет во преовладувачката усно пренесувана историја и традиција. Меѓу интервјуираните преовладува ставот дека од позиција на моќ може да се интервенира и обликува во чувството на културна припадност и симболите на народот. Последователно, големата застапеност на Антиката во образовниот систем може да создаде такви промени в иднина. Исто така, повеќето интервјуирани не се изненадени од негативната дефиниција на „македонското јас“ и тоа го гледаат како резултат на историјата. Со други зборови, секогаш постои историски процес кој прогласува одредени историски митови на сметка на другите: историја одбележана со оспорување на идентитетот создава „културно Јас“ обележано со став за самонегирање.

IV. Дебата на експертските групи во однос на резултатите од фокус групите

Беа одржани експертски групи со шест научници и стручњаци од сродни области (студии на културата, антропологија, етнологија, историја, политички науки, медиуми и комуникации) кои ги коментираа резултатите од фокус групите. Во изборот на соговорниците-научници особено се внимаваше тоа да бидат личности кои немаат историја на учество во јавните политички дебати, да не биле вклучени во никаков вид партиска политичка активност и да немаат публикувано како колумнисти. Сите стручњаци кои учествуваа во затворениот експертски панел имаат меѓународни академски кариери и, со тоа, не се сведуваат на исклучиво локалната академска сцена. Тие ја гледаат идентитетската конфузија како резултат на комплексноста на македонската историја и нејзината идеја за македонска држава што се оствари дури со распаѓањето на Југославија во 1991. Експертите проблемот го наоѓаат во тоа што во нашето општество недостига критичко мислење, а јавниот дискурс се фокусира на креирање нови историски митови. Ни требаат нови но современи митови. Експертите сметаат дека Македонија никогаш немала шанса да изгради свој државен или национален идентитет, а последните обиди да се направи тоа ги бришат значајните елементи од минатото со „де-отоманизација“ и „де-југославизација.“ Ова се едни од основните цели на „Скопје 2014“. Сите експерти го делат негативниот став за проектот, а еден од нив дури и го дефинираше како „одмазда на провинцијата“. Според нив, овој проект нема никаква естетска вредност ниту пак политички ефекти. Според нив, целта е да се потрошат пари, а брзото градење на објекти и скулптури е одраз на тоталитарен приод. Сите тие делат еден став: „доколку целта на Скопје 2014 е да се изгради или зајакне македонскиот идентитет, тогаш тоа се прави на потполно погрешен начин, повредувајќи го постоечкото чувство на идентитет или создавајќи поголема конфузија.“

Заклучок и препораки за политики

Како проект на зајакнување на нацијата, втемелен на дефинирање или редефинирање на националната култура, „Скопје 2014“ не работи со културните кодови на секојдневната култура кои овозможуваат пораката за идентитетот да се пренесе на начин кој може да се усвои од културното мнозинство и да се интегрира во доминантната перцепција за идентитетот. Резултатот е туѓа или оттуѓувачка културна формација среде културна перцепција која останува индиферентна во однос на неа, додека чувството на културна интимност е загрозувано од наметнатото „туѓо тело.“ Експертските фокус групи и интервјуираните се согласни за недостигот на естетика (етикетиран како „кич“) и несоодветната митологизација на историјата. Според експертите вклучени во студијава како нејзини испитаници, „Скопје 2014“ не соодветствува со преовладувачкото доживување на националниот или етничкиот идентитет и перцепција за историските и естетски периоди кои би биле формативни за македонскиот идентитет.

Препораки за политики

1. Со цел да се спречи доживувањето на наметнатост на туѓа култура (како и чувствата на одбивност или индиферентност што оваа ги наметнува), архитектонските и уметничките проекти со амбиција за национално зајакнување треба да ги почитуваат и да работат со постоечките културни кодови, идентификувани во секојдневната култура и историјата на секојдневието.
2. Гореспоменатата препорака може да се постигне преку *bottom-up* (оддолу-нагоре) пристап, со што отворени расправи на широката јавност ќе ги обликуваат културните политики на ниво на Влада. Формите на јавни дискусии може да бидат бројни, од организирани дебати на ниво на локална самоуправа, референдуми, до вклучување на граѓанското општество во јавна расправа. Граѓанското општество треба да изгради независни предлози. Под „граѓанско општество“ ги подразбираме не само НВО активистите туку и академската јавност како и другите креатори на мислење (од секоја политичка припадност). Исто така, треба да се спроведуваат анкети на начин кој ќе овозможи точно мерење на перцепцијата на пошироката јавност а не само нејзиното одобрување или неодобрување.
3. За да се спречи едногласниот став на експертската јавност за историските и естетските недостатоци на ваквите проекти, клучно е за одлучувањето околу естетските и историските проблеми да се овластат организациони тела, институции и поединци кои имаат експертско познавање.
4. Со цел да се постигне претходната препорака, неопходно е дебатата во поглед на историските, културните и уметничките прашања да се одвива помеѓу научниците, професионалците и уметниците. Формите на дебата треба да бидат академски или стручни наместо моментно преовладувачката јавна реторика која е хибрид од псевдо-научни и национал-романтичарски политички дискурси. Академските, стручни и уметнички независни дебати треба да се преточат во дискусии и препораки за културни политики. Тие треба да се организирани од страна на професионални организации и граѓанското општество и да се следат од страна на институциите на државата наместо обратно.
5. За да може да се спроведе четвртата препорака, неопходно е обезбедување автономен простор и форум за расправа помеѓу научниците и стручните лица (симпозиуми, академски публикации и друго). Со цел своите заклучоци да ѝ ги соопштат на пошироката јавност, треба да се овозможи нецензуриран и неограничен пристап до медиумите со цел да се обезбеди учество на експертите во јавната дебата и дијалог со институциите што се занимаваат со културните политики во земјата.
6. Интегрирањето на перспективата на интеркултурност (или чувствителност кон етничките малцински групи) треба, исто така, да се изведе според пристапот “bottom up” (оддолу-нагоре) со тоа што ќе ги вклучи постоечките културни кодови на етничките групи за кои станува збор.

БЕЛЕШКИ

- 1 „Запрени сите шпекулации за Скопје 2014, Владата со детален отчет“ (објавено на 22 април 2013) достапно на <http://www.sitel.com.mk/zapreni-site-shpekulacii-za-skopje-2014-vladata-so-detalen-otchet>, пристапено на 29 јуни 2013: „Скопје 2014 отвори работни места, внесе приходи од туризмот и ја исполни историската обврска кон македонските херои. Проектот е потпора за македонскиот идентитет.“
- 2 Војислав Саракински, „Дискретната смрт на методологијата,“ *Историја* 42.1-2 (2006), стр. 165-17.
- 3 “The Former Yugoslav Republic of Macedonia: Implementation of reforms within the framework of the high level accession dialogue and promotion of good neighbourly relations: Report from the Commission to the European Parliament and the Council” (објавено на 16 Април 2013), достапно на http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/mk_spring_report_2013_en.pdf, пристапено на 29 јуни 2013.
- 4 „Отчет: Скопје 2014 чини 207 милиони евра,“ достапно на http://kanal5.com.mk/vesti_detail.asp?ID=5050, пристапено на 29 јуни 2013; види и: „Околу 207 милиони евра се потрошени за Скопје 2014“, *Нова Македонија* (22 април 2013), достапно на <http://www.novamakedonija.com.mk/DetalNewsInstant.asp?vestInstant=17304>, пристапено на 30 јуни 2013.
- 5 The UN Security Council (UNSC), Resolution 817 (1993).
- 6 Иако не и формално, бидејќи не се случи официјално вето туку цврсто противење на придружувањето на Македонија во Алијансата, со што се оневозможи постигнување консензус од сите земји членки. Апликацијата на Македонија за членство во НАТО беше поднесена под името „Поранешна Југословенска Република Македонија.“
- 7 Bucharest Summit Declaration: Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of North Atlantic Council in Bucharest on April 3 2008," достапно на: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, пристапено на 28 јуни 2013.
- 8 „ЦРПМ: Кај Македонците се бележи пад во поддршката за зачувување на името“ (објавено 18 јули 2008), достапно на <http://www.netpress.com.mk/mk/vest.asp?id=35308&kategorija=1>, пристапено на 29 јуни 2013.
- 9 "European Council Meetings: 27 June 2013 - 28 June 2013 in Brussels," достапно на <http://www.european-council.europa.eu/council-meetings>, пристапено на 28 јуни 2013.
- 10 „Преродбата го преродува Скопје,“ *Дневник* (февруари 4, 2010), достапно на <http://www.dnevnik.com.mk/default.asp?ItemID=C9593E0AA8335641B88ADDOEC18566E6>, пристапено на 29 јуни 2013; " Skopje 2014 Project Presented," *Macedonian Information Agency* (February 4, 2010), достапно на <http://www.idividi.com.mk/vesti/makedonija/578522/>, пристапено на 29 јуни 2013.
- 11 Michael Herzfeld, *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State* (New York and London: Routledge), 3-5.
- 12 Ibid., 4.
- 13 „Дури 57,8 проценти од анкетираниите граѓани се против Скопје 2014,“ *Брима Галуп* (објавено на 17 октомври 2012), достапно на <http://www.plusinfo.mk/vest/62004/Brima-Gallup-Duri-427-procenti-od-anketiranite-gragjani-se-protiv-Skopje-2014>, пристапено на 29 јуни 2013.
- 14 Alf Ludtke, *The History of Everyday Life: Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life*, Princeton University Press, 1995; Paul Veyne, *Comment on écrit l'histoire : essai d'épistémologie*. Paris: Seuil, 1970.

Поддржано од::

**ИНСТИТУТ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ
И ХУМАНИСТИЧКИ НАУКИ - СКОПЈЕ**

Ул. 20-ти Октоври, бр 8, втор спрат
1000 Скопје, Македонија

Тел/Факс: +389 3113 059
е-маил: info@isshs.edu.mk
www.isshs.edu.mk